

«Наталія Шевченко проти України»

(“Nataliya Shevchenko v. Ukraine”)

У рішенні, ухваленому 15 травня 2008 року у справі *«Наталія Шевченко проти України»*, Європейський суд з прав людини (далі – Суд) постановив, що:

- було порушено ч. 1 ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) (право на справедливий судовий розгляд упродовж розумного строку);
- мало місце порушення ст. 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту).

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявниці 2 000 євро як компенсацію моральної шкоди.

Обставини справи

Заявниця Наталія Шевченко, 1965 р. н., є громадянкою України і проживає у м. Києві.

З 1991 року до вересня 1997 року заявниця та її молодший син, 1984 р. н., були офіційно зареєстровані у комунальному гуртожитку (далі – гуртожиток), який орендувався місцевим підприємством поштового зв'язку (далі – підприємство) для своїх працівників. Однак протягом зазначеного періоду п. Шевченко та її син фактично не проживали у гуртожитку, а підприємство, посилаючись на нестачу вільного приміщення, так і не забезпечило їх кімнатою у ньому. Заявниці та її сину було дозволено зайняти два ліжка у гуртожитку для одиноких осіб, який знаходився у підпорядкуванні іншого підприємства. У жовтні 1997 року, після закінчення реєстраційного періоду, п. Шевченко, знайшовши у гуртожитку незайняту кімнату, переїхала туди з сином.

28 листопада 1997 року підприємство порушило у Старокиївському районному суді м. Києва справу про виселення заявниці із займаного нею приміщення.

10 грудня 1997 року цей суд, посилаючись на неналежну підсудність справи, направив її до Ленінградського районного суду м. Києва. Останній, у свою чергу, направив справу Мінському районному суду м. Києва.

4 червня 1998 року п. Шевченко подала зустрічний позов про право на зайняття нею приміщення у гуртожитку.

У 1999 році Київська міська державна адміністрація вирішила перетворити гуртожиток підприємства на комунальний квартирний будинок, давши можливість особам, які у ньому проживали, оформити пожиттєве право на оренду займаних ними квартир.

20 січня 2000 року районний суд відхилив зустрічний позов п. Шевченко та зобов'язав її з сином переїхати до того гуртожитку, де вони раніше проживали. Суд ухвалив, зокрема, що заявниця не отримала належного дозволу на зайняття кімнати у гуртожитку. 29 березня 2000 року Київський міський суд, після подання п. Шевченко касаційної скарги, скасував це рішення. 25 вересня 2000 року заступник міського прокурора приніс протест на рішення міського суду.

25 грудня 2000 року Президія Київського міського суду, у відповідь на протест заступника міського прокурора, скасувала попередні судові рішення та направила справу до районного суду для нового розгляду. Суд вирішив, зокрема, що до справи потрібно було залучити також і підприємство «Д.Х.», якому належав гуртожиток для одиноких осіб, оскільки не було зрозумілим, чи заявниця мала право проживати у цьому гуртожитку.

25 грудня 2001 року районний суд відхилив скаргу підприємства про виселення п. Шевченко з цього гуртожитку та одночасно відмовився визнати право заявниці займати приміщення у гуртожитку підприємства «Д.Х.». Суд постановив, що хоча п. Шевченко й не має дозволу на переїзд до кімнати у гуртожитку, її не можна виселяти, оскільки її статус як особи,

що проживає у гуртожитку «Д.Х.» не є врегульованим, а тому вона не має альтернативного місця для поселення. Обидві сторони подали апеляційні скарги.

2 квітня 2002 року Київський міський суд відхилив згадане рішення районного суду та направив справу на повторний розгляд, постановивши, зокрема, що суд першої інстанції не поінструктував п. Шевченко про те, що з огляду на рішення Київської міської державної адміністрації, відповідно до якого гуртожиток перетворювався на квартирний будинок, вона має право подавати заяву про укладення договору довічного найму займаного нею приміщення.

20 грудня 2002 року заявниця та її син, який на той час досягнув повноліття, доповнили свої позовні вимоги, вимагаючи дозволу на укладення такого договору найму.

12 березня 2003 року районний суд скасував попереднє рішення про виселення та надав заявниці дозвіл на укладення договору найму житла. Цього разу суд постановив, між іншим, що п. Шевченко, будучи зареєстрованою як мешканка гуртожитку підприємства, здобула право зайняти у ньому кімнату ще у 1991 році, але підприємство незаконно їй відмовило у забезпеченні кімнатою. На це рішення підприємством знову була подана апеляційна скарга.

12 червня 2003 року Київський міський суд ще раз скасував рішення районного суду та направив справу на повторне розслідування. Він постановив, зокрема, що висновки районного суду стосовно права заявниці проживати у гуртожитку поштового відділення були недостатньо обґрунтованими. Пані Шевченко подала касаційну скаргу.

15 вересня 2003 року Верховний суд відхилив клопотання заявниці про дозвіл на подання касаційної скарги.

26 січня 2005 року районний суд відхилив позов підприємства з вимогою виселити п. Шевченко та підтвердив право заявниці займати оскаржувану кімнату. Це рішення суду не оскаржувалось.

У процесі розгляду цієї справи було призначено близько 60 судових засідань. 12 з них були відкладені через відсутність заявниці чи її представників у суді; 11 – через відсутність позивача; 15 – з огляду на відпустку судді та інші судові причини.

Пані Шевченко, не представивши відповідних матеріалів, також скаржилась на те, що її працедавець у ході судового слідства навмисне використовував інформацію про її особисте життя; що судові виконавці незаконно заходили до її житла під час процедури виконання судових рішень; а також що її син протягом тривалого часу не мав можливості отримати паспорт та здобути освіту через відсутність реєстрації місця його проживання. Останні скарги не були предметом розгляду у національних судах.

Зміст рішення Суду

Заявниця скаржилася на те, що час розгляду національними судами її справи є несумісним із вимогою про «розумний строк», передбаченою ч. 1 ст. 6 Конвенції, а також на те, що в Україні немає суду, до якого можна було би звернутися зі скаргою на занадто довгі судові провадження. При цьому вона посилалася на ст. 13 Конвенції.

Суд зауважив, що предметом аналізу є період від 28 листопада 1997 року до 26 січня 2005 року. При цьому, на думку Суду, відтинок часу від 25 вересня до 25 грудня 2000 року, коли ні судові, ні виконавчі процедури не проводились, не потрібно зараховувати до загального часу відповідного провадження. Таким чином, розгляд справи заявниці тривав 6 років та 11 місяців, під час якого ця справа кілька разів розглядалася уповноваженими органами різного рівня.

Суд нагадав, що обґрунтованість тривалості провадження повинна бути оцінена у світлі обставин справи з посиланням на наступні критерії: складність справи, поведінка заявника та відповідних уповноважених органів і важливість об'єкта скарги для заявника.

Суд постановив, що аналізоване провадження, яке стосувалося визначення житлових прав п. Шевченко, були важливим для неї. Також, на думку Суду, складність справи та поведінка заявниці не можуть бути єдиним виправданням загальної тривалості провадження. Суд вважає, що кількість відкладень розгляду справи (зокрема повторне надіслання справи для повторного розгляду, включаючи й той випадок, коли рішення стало остаточним; відкладення судових засідань через судові причини та поведінку державної установи-відповідача) є відповідальністю Уряду.

Врахувавши всі надіслані матеріали справи, Суд вирішив, що Уряд не представив жодних фактів та не навів аргументів, які могли би переконати Суд прийняти інше рішення, ніж він приймав у подібних справах. На думку Суду, у розглядуваній справі тривалість провадження була надмірною та суперечила вимозі Конвенції про «розумний строк». Отож, мало місце порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції.

Суд нагадав, що ст. 13 Конвенції гарантує ефективний засіб правового захисту у відповідному національному органі при порушенні вимог ч. 1 ст. 6 Конвенції про розгляд справи у суді упродовж «розумного строку». Суд не бачить підстав для іншого висновку, ніж ті, які були вже зроблені ним у подібних справах проти України (див., напр., рішення у справі «Єфіменко проти України»).

Відтак, Суд вважає, що у розглядуваній справі мало місце порушення ст. 13 Конвенції стосовно незабезпечення ефективного засобу правового захисту у національному законодавстві, за допомогою якого заявниця могла би домогтись винесення рішення про слухання її справи у розумний строк, як це передбачено ч. 1 ст. 6 Конвенції.

Ретельно дослідивши інші скарги заявниці, Суд визнав їх необґрунтованими відповідно до вимог ч. 3 та ч. 4 ст. 35 Конвенції.